КАРОТКІ СЛОЎНІК ДЛЯ ПРАЦЫ НАД ВОДГУКАМ

Аксюмаран – мастацкі троп, наўмыснае спалучэнне слоў процілеглага сэнсу з мэтай перадачы супярэчлівых па зместу або па ўспрыманню іх пісьменнікам з'яў жыцця.

Алегорыя – іншасказанне, адна з форм мастацкага адлюстравання жыццёвых з'яў, калі абстрактнае паняцце або думка перадаюцца праз канкрэтны вобраз.

Алітарацыя – паўтарэнне аднародных зычных гукаў у вершаваных радках (або ў празаічнай фразе), якое ўзмацняе гукавую і інтанацыйную выразнасць верша.

Анафара – сінтаксічная фігура, якая заключаецца ў паўтарэнні аднолькавых слоў, словазлучэнняў і сказаў у пачатку вершаваных радкоў або празаічных сказаў.

Антытэза – сінтаксічная фігура кантрасту, супастаўленне процілеглых паняццяў, перажыванняў, думак з мэтай узмацнення ўражання ад гэтых з'яў, падкрэслівання кантрасту.

Асананс – адзін з відаў гукапісу, паўтарэнне ў вершаваных радках або празаічных сказах галосных, часцей націскных, гукаў з мэтай мастацкай выразнасці.

Асіндэтон (бяззлучнікавасць) – сінтаксічная фігура, у якой адсутнічаюць злучнікі паміж граматычна аднароднымі словамі і сказамі з мэтай узмацнення экспрэсіі, дынамічнасці, насычанасці з'яў, падзей, фактаў.

Вечныя вобразы – народжаныя канкрэтнымі гістарычнымі ўмовамі мастацкія вобразы-персанажы, якія разам з асаблівасцямі пэўнага сацыяльнага і нацыянальнага асяроддзя, пэўнай эпохі з выключнай паўнатой і сілай, вельмі канцэнтравана, узбуйнена выяўляюць агульначалавечыя праблемы, памкненні, супярэчнасці. Таму яны захоўваюць сваё значэнне, выклікаюць жывую цікавасць людзей на працягу вельмі доўгага часу, многіх стагоддзяў.

Вобраз апавядальніка (аўтара) – вобраз-характар, які ўзнікае з асаблівасцей мовы апавядальніка, не звязанай з мовай якога-небудзь з персанажаў або аўтарскай мовай у эпічных, а таксама ў ліра-эпічных творах. В.а. можа быць набліжаны да асобы аўтара або значна адрозны.

Вобраз мастацкі – форма пазнання і адлюстравання жыцця ў мастацтве і літаратуры. У цэлым паняцце В.м. можна вызначыць наступным чынам: гэта створаная пры дапамозе творчай фантазіі канкрэтная і разам з тым абагульненая карціна чалавечага жыцця, якая выяўляе эстэтычны ідэал пісьменніка.

Герой (лірычны) – вобраз той асобы, ад імя якой ідзе размова ў лірычным творы.

Гіпербала – мастацкі прыём – моцнае перавелічэнне ўласцівасцей, якасцей ці памераў прадмета або з'явы з мэтай дасягнення большай мастацкай выразнасці.

Градацыя – экспрэсіўная сінтаксічная фігура, якая заключаецца ў такім размяшчэнні частак выказвання (слоў, адрэзкаў сказа), дзе адбываецца паступовае нарастанне або, наадварот, аслабленне ўражання, пачуцця, перажывання.

Гукапераймание – гукавая імітацыя розных жыццёвых і прыродных з'яў з мэтай стварэння мастацкага вобраза.

Гукапіс – выкарыстанне гукавой арганізацыі паэтычнай мовы (часам называюць “інструментоўка” верша, мовы) пры стварэнні паэтычнага вобраза. Г. мае мэтай узмацніць выразнасць вобраза, карціны з дапамогай падбору гукаў, якія перадаюць ураженне ад жыццёвай з'явы або ствараюць пэўную інтанацыю ці ўзмацняюць гучанне асобных слоў, выдзяляючы іх у тэксце.

Жанр – форма літаратурнага твора, якая склалася гістарычна на аснове ўвасаблення пэўнага зместу.

Ідэя – асноўны сэнс літаратурнага, мастацкага твора, які вынікае з усёй сістэмы вобразаў і карцін. Літаратурны твор можа мець грамадскую і мастацкую каштоўнасць толькі ў тым выпадку, калі пісьменнік адкрывае для нас нешта новае ў жыцці, дае сваё разуменне, сваё тлумачэнне розных жыццёвых з'яў. Гэты аўтарскі погляд на

паказаныя ў творы падзеі, чалавечыя характары, перажыванні, а таксама іх аб’ектыўны сэнс і ўключае ў сябе ідэя твора.

Інверсія – такая расстаноўка слоў або словазлучэнняў (сінтаксічных кампанентаў) у сказе, якая парушае іх звычайны граматычны парадак.

Кальцо – пэўны сінтаксічны адрэзак маўлення, які пачынаецца і заканчваецца аднолькавымі словазлучэннямі і нават сказамі.

Кампазіцыя – уся складаная будова літаратурнага твора, размяшчэнне і спалучэнне асобных частак, састаўных элементаў сюжэта, вобразаў-характараў, сцэн, эпізодаў, карцін, дыялогаў і маналогаў, падзел на часткі, раздзелы, строфы і г.д.

Метанімія – мастацкі троп, замена аднаго слова ці выразу іншым на аснове знешняй або ўнутранай сувязі паміж з’явамі, якія яны абазначаюць.

Метафара – від тропа, у якім уласцівасці адной з’явы пераносяцца на другую па прынцыпу ўпадабнення.

Параўнанне – мастацкі троп, у аснове якога ляжыць супастаўленне дзвюх з’яў з мэтай іх характарыстыкі адной праз другую.

Перанос – несупадзенне моўнай фразы з вершаваным радком.

Парцэляцыя - падзел сказа на некалькі асобна аформленых паведамленняў.

Персанаж – дзеючая асоба літаратурнага мастацкага твора (рамана, аповесці, апавядання, драмы), г. зн. тое ж, што і герой мастацкага твора, але тэрмін П. звычайна ўжываецца ў дачыненні да другарадных або адмоўных герояў ці да вобразаў такіх твораў, як байка, і г.д.

Полісіндэтон (шматзлучнікавасць) – сінтаксічная фігура, у якой злучнікі або прыназоўнікі паўтараюцца перад кожным аднародным членам сказа або перад іншымі аднароднымі сінтаксічнымі канструкцыямі.

Праблема – гэта вострае жыццёвае пытанне, якое пісьменнік ставіць і, зыходзячы са свайго светапогляду, па-свойму вырашае ў мастацкім творы.

Рэмінісцэнцыя – наўмыснае ці міжвольнае ўзнаўленне пісьменнікам (найчасцей паэтам) вобразаў, асобных выказванняў ці рытміка-сінтаксічных канструкцый іншых аўтараў.

Сімвал – прыём мастацкага паказу, а таксама адзін з тропаў, умоўнае абазначэнне з’явы праз вобраз, які нечым нагадвае гэту з’яву.

Сінекдаха – адзін з мастацкіх тропаў, разнавіднасці метаніміі. С. – гэта метанімія, у аснове якой ляжыць узаемазамена такіх з’яў, якія знаходзяцца ў колькасных суадносінах: частка выдаецца за цэлае, адзіночны лік ужываецца замест множнага і наадварот.

Сінтаксічны паралелізм – экспрэсіўная сінтаксічная фігура, у якой кожная наступная сінтаксічная адзінка будуецца па тыпу папярэдняй – мае аднолькавы склад членаў сказа, аднолькавы парадак слоў, што стварае ўнут

Стылістычныя, або сінтаксічныя, фігуры – прыёмы ўзмацнення эмацыянальнай выразнасці паэтычнай мовы, нязвыклыя моўныя звароты, у аснове якіх ляжаць сродкі сінтаксісу.

Сюжэт – сістэма падзей у творы, у якой раскрываецца і развіваецца характар. Паняцце сюжэт часам ужываецца і ў дачыненні да лірычных твораў. У такім выпадку пад сюжэтам падразумяваецца рух пачуцця, развіццё думкі верша.

Троп – адзін з найважнейшых прыёмаў стварэння мастацкага вобраза ў літаратуры, пры якім слова набывае вельмі актыўны выяўленчы характар, выражае пэўнае пачуццё, эстэтычную ацэнку жыццёвай з’явы. Калі глядзець з боку мовы, Т. – гэта ўжыванне слова ў пераносным значэнні.

Тэма – кола грамадскіх з’яў і звязаных з імі жыццёвых пытанняў, якія аўтар кладзе ў аснову зместу твора і адлюстроўвае, раскрывае ў святле асноўнай ідэі.

<u>Увасабленне</u> – мастацкі троп, асобны від метафары, які асноўваецца на прыпадабненні прадметаў, з'яў прыроды паводзінам чалавека, перанясенні на гэтыя з'явы чалавечых уласцівасцей.

<u>Эліпсіс</u> – сінтаксічная фігура, у якой прапускаецца выказнік, які не з'яўляецца неабходным для перадачы пэўнага паведамлення.

<u>Эпітэт</u> – мастацкае азначэнне, якое вобразна характарызуе прадмет, чалавека або жыццёвую з'яву.

<u>Эпіфара</u> – сінтаксічная фігура, у якой суседнія сказы заканчваюцца аднолькавымі спалучэннямі слоў ці выразаў.

Фігура	Вызначэнне	Функцыя	Прыклад
Анафара	С. ф., якая заключаецца ў паўтарэнні аднолькавых слоў, словазлучэнняў і сказаў у пачатку вершаваных радкоў або празаічных сказаў	Эмацыянальна падкрэсліваецца слова, якое паўтараецца; дэманструецца ўпэўнены эмацыянальны настрой; удала ўжываецца пры перадачы аптымістычнага настрою	**Трэба дома бываць** часцей, **Трэба дома бываць** не госцем, каб душою не ачарсцвець, каб не страціць святое штосьці. (Р. Барадулін)
Эпіфара	С. ф., у якой суседнія сказы заканчваюцца аднолькавымі спалучэннямі слоў ці выразаў	Падкрэсліваецца слова, якое паўтараецца; надае маўленню ўпэўненасць, але разам з тым яна адлюстроўвае нейкую непазбежнасць падзей, і таму радзей дэманструе ўзнёсласць фразы	Дзевачкі, з ружы вянкоў не віце, **Купала**, Дзевачкі, рана замуж не йдзіце, **Купала**. Віце вяночкі ды із чабору, **Купала**. Ідзіце замуж ды ўпору, **Купала**. (З народнай песні)
Стык, або эпана-страфа	С. ф., у якой наступны сказ пачынаецца з таго ж слова, словазлучэння, якімі заканчваецца папярэдні сказ	З'яўляецца спосабам далейшага развіцця падзей, думак, надае маўленню рытмічную арганізацыю і цэласнасць	І назаўтра яе алені **не прыйшлі.** **Не прыйшлі** яны і праз дзень. (І.Пташнікаў)
Кальцо	Пэўны сінтаксічны адрэзак маўлення, які пачынаецца і заканчваецца аднолькавымі словазлучэннямі і нават сказамі	Гэта фігура надае выказванню ўпэўненасць, непазбежнасць у зыходным сцвярджэнні, непахіснасць пажаданай думкі	**Не шукай ты шчасця, долі** На чужым, далёкім полі, Гэт, за шумным лесам-борам, За шырокім сінім морам **Не шукай ты шчасця, долі!** (Я. Купала)
Сінтаксі-чны парале-лізм	С. ф., у якой кожная наступная сінтаксічная адзінка будуецца па тыпу папярэдняй – мае аднолькавы склад членаў сказа, аднолькавы парадак слоў, што стварае ўнутраную сіметрыю	Выкарыстоўваецца з мэтай стварэння асаблівай экспрэсіўнай атмасферы кантэксту, часцей узвышанай, лірычнай	**Рукі пабрудзіш – вадою адмыеш, душу забрудзіш – і мыла не паможа.** (Прыказка)

Антытэза	С. ф. кантрасту, супастаўленне процілеглых паняццяў	Выкарыстоўваецца з мэтай узмацнення ўражання ад процілеглых з'яў	**"Агонь і снег"** (назвы аповесці І. Шамякіна)
Геміна-цыя, або паўтор	С. ф., заснаваная на кантактным паўторы слоў ці словазлучэнняў у пэўнай паслядоўнасці	Гэта фігура надае маўленню асаблівую экспрэсію, узвышае тон, запавольвае тэмп выказвання, робіць яго велічна-спакойным	**Слізкія, слізкія, слізкія** словы, - Што б ні сказала – сабе папярок. (Я. Янішчыц)
Полісіндэтон (шматзлучнікавасць)	С. ф., у якой злучнікі або прыназоўнікі паўтараюцца перад кожным элементам аднароднай сінтаксічнай канструкцыі	Фігура запавольвае тэмп маўлення, робіць яго разважлівым, але разам з тым паступова ўзмацняецца сэнсавае і эмацыянальнае напружанне маўлення	**Ні** лютасць фашыстаў, **ні** боль адзіноты, ні пекла забойстваў, **ні** жах катаванняў – нішто **ні** на міг не застрашыла горад. (К. Кірэенка)
Градацыя	С. ф., якая заключаецца ў такім размяшчэнні частак выказвання, дзе адбываецца паступовае нарастанне або, наадварот, аслабленне пачуцця, перажывання	З дапамогай гэтай фігуры дасягаецца нарастанне або паслабленне эмацыянальна-экспрэсіўнага значэння выказвання	Найвялікшыя раны ў чалавечай душы **загойваюцца, зарастаюць і забываюцца**. (З. Бядуля)
Эліпсіс	С. ф., у якой прапускаецца выказнік, які не з'яўляецца неабходным для перадачы пэўнага паведамлення	Выказванню такім чынам надаецца большая энергія, дынамічнасць, напружанасць дзеяння; ужываецца для дэманстрацыі душэўнага, псіхалагічнага стану персанажа	**У цёмным небе карагоды сінявокіх зорак**. (М. Багдановіч)
Асіндэтон (бяззлучнікавасць)	С. ф., у якой адсутнічаюць злучнікі паміж граматычна аднароднымі словамі і сказамі	Такім чынам фразе надаецца сцісласць, большая выразнасць, энергічнасць; перадаецца хуткая змена з'яў і падзей	Попел і чорныя цені майна, Вые ў комінах скруха. Як называюцца слёзы? – **Вайна. Смерць. Галадоўка. Разруха**. (Я. Янішчыц)
Інверсія	Такая расстаноўка слоў або словазлучэнняў у сказе, якая парушае іх звычайны сінтаксічны парадак	Дапамагае сэнсавава ці эмацыянальна падкрэсліць пэўнае слова, думку; надае сказу своеасаблівую інтанацыю	Заміж **сноў сакаўных, зялёных**, **Мроі жоўтыя сніць зямля**... (Н. Арсеннева)
Парцэляцыя	Падзел сказа на некалькі асобна аформленых	Выкарыстоўваецца з мэтай узмацнення сэнсавай і экспрэсіўнай нагрузкі асобнай часткі выказвання	**А скрыпка спявае. Сардэчна і сумна**. (Я. Брыль)

	паведамленняў		